

Monikulttuurinen varhaiskasvatus
pääkaupunkiseudun toimintamalli

MONIKU -sosiaalinen vahvistaminen pääkaupunkiseudun monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa
v. 2005 - 2007

SISÄLLYS

Johdanto	3
1 Varhaiskasvatuksen monikulttuurisuustyötä ohjaavat asiakirjat	4
1.1 Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset	4
1.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu)	4
2 Monikulttuuriseen varhaiskasvatukseen liittyvistä käsitteistä	6
3 Monikulttuuristen varhaiskasvatuspalvelujen järjestäminen	6
3.1 Monikielisten ja -kulttuuristen lasten sijoittuminen päivähoidon	7
3.2 Monikielisen ja -kulttuurisen lapsen päivähoidon aloittaminen	8
3.3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatussuunnitelmissa	8
3.4 Päivähoidon erikieliset lomakkeet	8
4 Kasvatuskumppanuus ja lapsen oman äidinkielen tukeminen	10
4.1 Vanhempien kohtaaminen	10
4.2 Lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin tukeminen	11
4.3 Kasvattaminen kahteen kulttuuriin yhteistyössä lapsen perheen kanssa	11
4.4 Tulkin käyttö kasvatuskumppanuuden tukena	12
5 Suomi toisena kielenä opetus	12
5.1 Lapsi toisen kielen oppijana	13
5.2 S2 -opetuksen järjestäminen	13
5.3 Lapsen kielentason arviointi ja seuranta	14
6 Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen osaamisen rakentuminen ja koulutustarpeet	14
6.1 Koulutuksen vaikutus työyhteisön oppimiseen	15
6.2 Koulutusohjelma henkilöstön osaamisen vahvistamiseen	15
6.3 Kehittävä vertaiskäynti oppimisen ja arvioinnin välineenä	16
7 Pääkaupunkiseudun monikulttuurisen varhaiskasvatuksen kehittämisen tulevaisuus	17
LÄHTEET	18
Liitteet: 1 Lait ja asetukset monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa	20
2 Työministeriön määrittelemät monikulttuurisuuteen liittyvät käsitteet	23
3 Näin toimit tulkin kanssa	25
4 MONIKU -hankkeen toteutettu koulutusohjelma	26
5 Linkkejä monikulttuurisuutta käsitteleville www-sivuille	28

Johdanto

Monikulttuurisuus on osa pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen päivittäistä arkityötä. Päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen piirissä on lapsia, perheitä ja työntekijöitä monista eri kulttuureista ja kuntien järjestämässä päivähoitossa puhutaan suomen ja ruotsin lisäksi yli 70 eri kieltä. Maahanmuuttajataustaisten lasten sosiaalinen hyvinvointi sekä kotoutuminen suomalaiseen yhteiskuntaan, kieleen ja kulttuuriin ovat siten yksi varhaiskasvatuksen ja päivähoitopalvelujen tärkeä tehtävä.

Ennen MONIKU-hankkeen aloittamista tehtiin Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskuksessa SOCCAssa esiselvitys, joka julkaistiin nimellä ”Tuhat ja yksi kieltä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa”. Esiselvityksen mukaan pääkaupunkiseudun kunnallisessa päivähoitossa olevista lapsista 8 % on maahanmuuttajataustaisia. Näiden lasten omaa äidinkieltä puhuvan henkilöstön osuus on pieni. (Remsu 2006).

MONIKU-hankkeen tavoitteena oli tuottaa pääkaupunkiseudun kunnille (Espoo, Helsinki, Kauniainen ja Vantaa) yhteinen strateginen toimintamalli sekä yhteiset käsitteet monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen. Toimintamalliin katsotaan kuuluvaksi 1) *kuntien monikulttuuristen varhaiskasvatuspalvelujen järjestämisen ja toteuttamisen suuntaviivat* 2) *kasvatuskumppanuus ja lapsen oman äidinkielen tukeminen* 3) *lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen vahvistamisen edistäminen erityisesti suomi toisena kielenä opettamista systematisoimalla* sekä 4) *varhaiskasvatushenkilöstön monikulttuurisen tietämyksen, osaamisen ja ammattitaidon vahvistaminen*. Toimintamallin lähtökohtana on ollut kuntien olemassa olevien monikulttuurisen varhaiskasvatuksen työkäytäntöjen ja menetelmien kokoaminen ja arvioiminen sekä uusien työmenetelmien kehittäminen ja levittäminen.

Pääkaupunkiseudulla henkilöstön monikulttuuriset yhteistyötaidot ja erilaisten kulttuurien ymmärtäminen on tullut yhä tärkeämmäksi osaksi ammatillista osaamista myös varhaiskasvatuksen kentällä. MONIKU-hankkeessa henkilöstön kouluttamisen ja kulttuuritietoisuuden lisäämisen kautta on pyritty kulttuurisen osaamisen vahvistamiseen. Kulttuurikompetenssin lisääntyessä oletusten sijaan saadaan tosiasioihin pohjautuvaa tietoa. Tämän tiedon avulla osataan toimia tarkoituksenmukaisella tavalla yhteistyössä perheen kanssa. Sosiaalinen vahvistaminen monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa tarkoittaa, että vanhemmilla on mahdollisuus osallistua yhteistyöhön, henkilöstö toimii kumppanina vanhempien kasvatustyön tukena ja opettaa lapselle suomen kieltä ja kulttuuria. Näin lapsen identiteetti vahvistuu ja hän kykenee liittymään vertaisryhmään täysivaltaisena jäsenenä.

1 Varhaiskasvatuksen monikulttuurisuustyötä ohjaavat asiakirjat

Varhaiskasvatusta ohjataan valtakunnallisesti erilaisilla laeilla ja asiakirjoilla. Päivähoitolait ja -asetukset määrittävät varhaiskasvatuksen ja siihen sisältyvän esiopetuksen toteuttamista. Monikulttuurista päivähoitoa ja varhaiskasvatusta ohjaa lähtökohtaisesti **päivähoitolaki** (1973/36) ja **-asetus** (1973/239), mutta myös monet erityisesti kieli- ja kulttuuritaustaista väestöä koskevat lait ja asetukset kuten **kieli-** (2003/423), **kotouttamis-** (1999/493, uudistettu 27.5.2005) ja **ulkomaalaislaki** (2004/301). Näiden lakien lisäksi kaikkia kansalaisia koskevat **perustus-** (1999/731) ja **yhdenvertaisuuslaki** (2004/21) määrittelevät oikeutta yhdenmukaiseen kohteluun.

1.1 Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset

Suomalainen varhaiskasvatus perustuu Yhdistyneitten Kansakuntien Lapsen oikeuksien sopimukseen, joka ratifioitiin Suomessa vuonna 1991 (SopS 60/1991), perusoikeussäännöksiin sekä muuhun kansalliseen lainsäädäntöön. Lapsen oikeuksien sopimuksessa painotetaan lapsen edun näkökulmaa kaikissa lasta koskevissa toiminnoissa. (Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö 2002:9.)

Valtioneuvosto on 28.2.2002 antanut periaatepäätöksen varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Valtioneuvosto määrittää asiakirjassa yhteiskunnan järjestämän ja valvoman varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen suuntaviivat. (emt.)

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisten linjausten mukaan varhaiskasvatukseen tulee tarjota kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet omien edellytystensä mukaiseen kehitykseen, tasoittaa lasten elinolosuhteista seuraavia eroja ja ottaa huomioon lasten kieli- ja kulttuuritausta. Lapsella on oikeus omaan äidinkieleensä ja varhaiskasvatukseen tulee tukea lapsen äidinkielen oppimista sekä vieraskielisten lasten suomen tai ruotsin kielen oppimista. Varhaiskasvatuksen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huolehtia etnisen sekä sukupuolten välisen tasa-arvon toteuttamisesta ottaen huomioon tyttöjen ja poikien kehitykselliset erot. (emt.)

1.2 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Stakes 2005) ohjaa valtakunnallisesti varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista. Kasvatus on sidoksissa kulttuuriin ja yhteiskunnan jatkuvaan muutokseen, joka vaikuttaa varhaiskasvatuksen toteutuksen jatkuvaan arviointiin, tavoitteiden asettamiseen ja toteuttamiseen (Varhaiskasvatussuunnitelmat perusteet 2005).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa todetaan, että kulttuurivähemmistöihin kuuluvilla lapsilla tulee olla mahdollisuus kasvaa monikulttuurisessa yhteiskunnassa oman kulttuuripiirinsä ja suomalaisen yhteiskunnan jäseniksi. Varhaiskasvatus järjestetään tavallisten varhaiskasvatuspalvelujen yhteydessä niin, että lapsi kuuluu lapsiryhmään ja hänen sosiaalisia kontaktejaan ryhmässä tuetaan. (emt.)

Varhaiskasvatuksella edistetään lasten kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan ja sitä kautta kasvamaan aktiiviseksi toimijaksi yhteisönsä. Maahanmuuttajataustaisten lasten varhaiskasvatuksessa on erityisen tärkeää tiedottaa ja keskustella vanhempien kanssa suomalaisen varhaiskasvatuksen tavoitteista ja periaatteista. Vanhempia kannustetaan ylläpitämään lapsen omaa

äidinkieltä ja kerrotaan keinoista tukea kotona lapsen äidinkieltä ja siten luomaan pohjaa toimivalle kaksikielisyydelle. (emt.)

Osallistuminen varhaiskasvatukseen tukee eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten mahdollisuutta oppia suomea tai ruotsia toisena kielenä luonnollisissa tilanteissa toisten lasten ja kasvattajien kanssa. Lapsi tarvitsee myös ohjausta kielen omaksumiseen ja käyttöön. Lapsen kielen ja kulttuurin tukemisesta sovitaan vanhempien kanssa tehtävässä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. (emt.)

Eri kieli- ja kulttuuritaustaisilla lapsilla tarkoitetaan Vasussa sekä saamelaisia, romaneja ja viittomakielisiä että maahanmuuttajataustaisia lapsia. Suomessa julkinen varhaiskasvatusta perustuu yleisiin varhaiskasvatuksen tavoitteisiin ja lapsen kulttuurisen taustan ja äidinkielen huomioonottamiseen. Monikulttuurisuus Vasussa tarkoittaa näiden ryhmien opetuksen ja kasvatuksen huomioimista.

Kunnan Vasussa kuvataan kunnan varhaiskasvatuksen järjestämisen keskeiset periaatteet, kehittämisen painopisteet ja kunnan varhaiskasvatuksen palvelujärjestelmä. Se sisältää myös suositukset ja linjaukset monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamiseen kunnassa.

Päivähoitoyksikön Vasussa kuvataan kunkin yksikön toimintaa, erityispiirteitä, painotuksia ja palvelumuotoja. Yksikön Vasusta ilmenee monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen käytännöt ja toiminnan rakenteet. Henkilökunnan vastuut, yhteistyö vanhempien ja lähikoulun kanssa sekä suomen kielen opettamiseen käytetyt menetelmät on kirjattu yksikön Vasuun.

Lapsen Vasu laaditaan päivähoitohenkilöstön, lapsen vanhempien ja lapsen välisenä yhteistyönä. Se on lapsen yksilöllinen varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelma. Monikielisen ja -kulttuurisen lapsen kohdalla se sisältää myös kaksikielisyyden suunnitelman. Suunnitelmaan on kirjattu päivähoitossa toteutettavan suomen kielen opettamisen menetelmät, tavoitteet, seuranta ja säännöllisen arvioinnin aikataulu. Kaksikielisyyden suunnitelmaan kirjataan myös vanhempien kanssa sovitut toimenpiteet lapsen oman äidinkielen tukemiseksi.

2 Monikulttuuriseen varhaiskasvatukseen liittyvistä käsitteistä

- Pääkaupunkiseudun kuntien päivähoitossa käytetään työministeriön suosittelemia monikulttuurisuuteen liittyviä käsitteitä.
- Äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia lapsia kutsutaan pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa monikielisiksi ja -kulttuurisiksi lapsiksi.

MONIKU -hankkeen tehtäväksi asetettiin pääkaupunkiseudun monikulttuurisuuden käsitteistöä sopiminen. Pääkaupunkiseudun kuntien päivähoito- ja varhaiskasvatuspalveluissa käytetään työministeriön suosittelemia käsitteitä (liite 2). Äidinkielenään muuta kuin suomea, ruotsia tai saamea puhuvia pääkaupunkiseudun päivähoiton piirissä olevia lapsia kutsutaan *monikielisiksi ja -kulttuurisiksi lapsiksi* (multicultural children).

Nykyisin puhutaan useammin jo monimuotoisuudesta kuin monikulttuurisuudesta, kun tarkoitetaan eri kulttuurien välistä rinnakkaiseloa. Kulttuurisella monimuotoisuudella tarkoitetaan sekä perinteisten vähemmistöjen tuottamaa monimuotoisuutta, että maahanmuuton mukanaan tuomaa etnistä ja kulttuurista monimuotoisuutta. Maahanmuuttaja-termi on yleiskäsite, jota käytetään kuvaamaan kaikkia maahan muuttaneita henkilöitä. Viitattaessa Suomeen muualta muuttaneeseen väestöön on käytössä useita käsitteitä tai termejä, joista on käyty mm. mediassa keskustelua eri asiantuntijoiden ja osapuolten välillä. Usein käytetyn maahanmuuttaja-termin käyttöä on myös jouduttu arvioimaan uudelleen, sillä esimerkiksi toisen tai kolmannen polven maahanmuuttajat tuntevat jo itsensä usein suomalaisiksi eivätkä maahanmuuttajiksi.

Monikulttuurisuuteen liittyvästä terminologiasta ei ole olemassa valtakunnallista eikä pääkaupunkiseudun kuntien yksimielisyyttä. Monien käsitteiden määritelmistä kiistellään jatkuvasti ja esimerkiksi Cupore Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö¹ ilmoittaa www-sivuillaan ottavansa vastaan ehdotuksia uusista käsitteistä sekä kommentteja määritelmistä.

3 Monikulttuuristen varhaiskasvatuspalvelujen järjestäminen

- Kunnan monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle on sovittu rakenteet.
- Samaan päivähoitoyksikköön sijoitetaan saman kulttuuritaustan omaavia ja samaa kieltä puhuvia lapsia.
- Monikielisten ja -kulttuuristen lasten määrä yksikössä on enintään 30 %.
- Vahvistettu pedagoginen osaaminen on järjestetty ryhmään, jossa monikielisten ja -kulttuuristen lasten lukumäärä on suuri.
- Alueelle ja yksiköihin on palkattu monikielistä ja -kulttuurista hoito- ja kasvatushenkilöstöä.
- Lapselle on nimetty omahoitaja.
- Monikulttuurisuus on otettu huomioon yksikön Vasussa.
- Lapselle on laadittu henkilökohtainen Vasu, joka sisältää suunnitelman lapsen kaksikielisyyden edistämiseksi.

¹ www.cupore.fi/monikulttuurisuuskasitteet.php

- Päivähoidon asiakastyöhön liittyvät lomakkeet on käännetty suurimpien kieliryhmien kielille ja lomakkeet on yhtenäistetty.
- Monikulttuurisen päivähoidon järjestämiseksi tärkeitä tilastoitavia tietoja ovat lasten määrä, ikä, äidinkieli ja vanhempien äidinkieli.

Väestön sijoittumista eri alueille voidaan ohjailla kunnissa asuntopoliittisilla päätöksillä. Esimerkiksi Helsingissä 40 % muuta kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvia henkilöitä asuu itäisissä kaupunginosissa. Monikulttuurisen väestön keskittyminen tietyille alueille ei sinänsä ole ongelma, mikäli se ei merkitse huono-osaisuuden kasautumista. (Forsander 2007.)

Varhaiskasvatuksen toteuttamisen lähtökohtana ovat lasten ja perheiden tarpeet. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on edistää lapsen tervettä kasvua, kehitystä ja oppimista. Sen tulee tarjota kaikille lapsille yhtäläiset mahdollisuudet omien edellytystensä mukaiseen kehittymiseen. Varhaiskasvatuspalvelut pitää kunnissa järjestää kattavasti ja henkilöstön ammatillisesta osaamisesta tulee huolehtia, jotta varhaiskasvatuksessa voidaan vastata yhteiskunnallisten muutosten sekä lapsi- ja oppimistutkimusten tulosten asettamiin haasteisiin. (Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus 2002:9.)

3.1 Monikielisten ja -kulttuuristen lasten sijoittuminen päivähoidon

Pääkaupunkiseudun monikulttuurisen päivähoidon arkityön näkökulmasta tärkeitä kerättäviä tietoja ovat päivähoidossa olevien lasten määrä, ikä, äidinkieli ja vanhempien äidinkieli. Näiden tietojen avulla kunnissa järjestetään lasten sijoittumista päivähoidon, ohjataan resurssien oikeaa käyttöä ja voidaan siten tukea esimerkiksi lasten omaa äidinkieltä.

Pääkaupunkiseudun kunnissa lähtökohtana on, että perheet ja lapset saavat peruspalvelut lähialveluperiaatteen mukaisesti läheltä kotia toivomastaan hoitopaikasta. MONIKU-hankkeen aikana huomattiin, että lapsiryhmien toimivuuden ja kielen oppimisen kannalta yksikössä tai lapsiryhmässä monikielisten ja -kulttuuristen lasten lukumäärä on suositeltavaa pitää enintään 30 %:ssa. Asunto- tai sosiaalipoliittisista syistä johtuen näitä prosenttiosuuksia ei aina voida varmistaa. Silloin yksikössä vaaditaan erityistä huomion kiinnittämistä toiminnan järjestelyjen suunnitteluun sekä henkilöstöresurssien käyttöön. Kahden lastentarhanopettajan sijoittaminen lapsiryhmään, jossa on enemmän kuin 30 % monikielisiä ja -kulttuurisia lapsia on yksi keino kohdentaa resurssit tehokkaasti käyttöön. Samaan yksikköön sijoitetaan saman kulttuuritaustan omaavia ja samaa kieltä puhuvia lapsia. Näin lapset voivat päivähoidopäivän aikana käyttää luontevasti omaa äidinkieltään ja samanaikaisesti oppia myös suomea.

Päivähoidon tulisi myös tavoitteellisesti palkata monikielistä ja -kulttuurista hoito- ja kasvatushenkilöstöä. Tämä tukee lapsen oman äidinkielen ja identiteetin kehittymistä. Toiminta tulee järjestää siten, että lapsi voi ja saa puhua omaa äidinkieltään muulloinkin kuin vain sitä varten suunnitelluissa äidinkielen tuokioissa. Luonteva arkipäivän keskustelu päivän eri tilanteissa auttaa lasta hahmottamaan ja ymmärtämään, mitä ympäristössä tapahtuu. Muista kulttuureista tulleet henkilöstön edustajat toimivat osaltaan myös kulttuuritulkkeina muun henkilöstön ja vanhempien välillä.

3.2 Monikielisen ja -kulttuurisen lapsen päivähoiton aloittaminen

Päivähoiton katsotaan alkavan päivähoitohakemuksen vastaanottamisesta. Hakemuksen vastaanottamisen yhteydessä perheille kerrotaan eri päivähoitomuodoista mahdollisimman kattavasti. Perheen tarpeet kartoitetaan ja yhdessä vanhempien kanssa mietitään lapselle sopivin päivähoitomuoto. Ensimmäinen kohtaaminen on ensiarvoisen tärkeä, sillä se antaa vanhemmille mielikuvan varhaiskasvatustilasta.

Päivähoitoyksikön esimies vastaa yksikössään siitä, että tieto kulkee ja päivähoitoyksikön toimintatavat ja toiminnan rakenteet ovat kunnossa. Hän toimii yksikkönsä ja sen yhteistyökumppaneiden linkkinä. Esimies kannustaa kehittämään toimintaa, innostaa työyhteisöään ja seuraa asioiden edistymistä.

Esimies ottaa perheeseen yhteyttä ja kertoo päivähoitopaikan varmistumisesta yksiköstään. Monikielisen ja -kulttuurisen lapsen aloittaessa päivähoitossa toimintayksikön esimies informoi perhettä mm. päivähoitomaksusta ja hoitoajan pituuden vaikutuksesta maksun määräytymiseen. Tässä keskustelussa on tulkki mukana, mikäli esimies tai vanhemmat kokevat, etteivät tule ymmärretyksi ilman tulkin apua. Esimies kertoo yksikön kasvatustalouden ja tavoista tehdä yhteistyötä vanhempien kanssa. Esimiehen tehtävänä on myös informoida perhettä päivähoiton yhteistyökumppaneina toimivista tahoista, kuten neuvolasta ja siellä työskentelevistä erityistyöntekijöistä, lähikoulusta, seurakunnista, kulttuuri- ja liikuntatoimesta sekä muista mahdollisista yhteistyötahoista. Esimies keskustele vanhempien kanssa myös äidinkielen merkityksestä lapsen kielenoppimiseen ja korostaa oman äidinkielen arvoa perheen yhteisenä tunnekielenä. Esimies vastaa yhdessä henkilöstönsä kanssa siitä, että jokaiselle monikieliselle ja -kulttuuriselle lapselle nimetään omahoitaja, joka vastaa yhteistyöstä perheen kanssa.

Päivähoitopaikan varmistuttua omahoitaja ottaa yhteyttä vanhempiin ja sopii tutustumisjaksosta. Ensimmäiseen tutustumiskäyntiin valmistaudutaan huolella ja siihen varataan riittävästi aikaa. Tarvittaessa tilataan tulkki mukaan, jotta asiat tulevat kummallekin osapuolelle selviksi. Vanhemmille on tärkeää kertoa varhaiskasvatuksen tavoitteista, päivähoitopaikan toiminnasta, päivän kulusta ja lapsiryhmään liittyvistä asioista. Keskustelussa sovitaan myös yhteiset kasvatustavoitteet ja -periaatteet, joihin sekä vanhemmat että päivähoito sitoutuvat. Vanhemmille varataan riittävästi aikaa kertoa lapsensa ominaistavoista ja yksilöllisistä tarpeista. Omahoitaja keskustele vanhempien kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteista, huolehtii viestinnästä ja osaltaan tukee perhettä heidän kotoutumisessaan suomalaiseen yhteiskuntaan.

3.3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatussuunnitelmissa

Varhaiskasvatuksen toteutuksessa edellytetään hyvää kulttuurista ymmärrystä, jotta erilaisten perheiden lasten tarpeita ja vanhempien kasvatukselle asettamia tavoitteita voidaan käsitellä henkilöstön ja vanhempien kesken tasavertaisesti ja vastavuoroisesti (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005).

Pääkaupunkiseudun kuntien päivähoitoyksiköiden monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen rakenne ja tavat ovat kirjattuina varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen suunnitelmiin. Niidenkin yksiköiden kohdalla, joissa ei ole yhtään monikielistä ja -kulttuurista lasta, monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamistavat on kirjattu Vasuun.

Yksiköiden Vasuihin on kirjattu monikulttuurisen varhaiskasvatuksen tavoitteet ja toimintatavat. Vasuista näkyy myös pienryhmien toiminta, kielikerhot, kielen opettamisen menetelmät, dokumentointi, seuranta- ja arviointitavat yksikössä sekä henkilöstön täydennyskoulutussuunnitelma. Monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa tarvittaessa käytettävät

erityispalvelut ja resursointitavat on kirjattu Vasuun. Yhteistyö erityislastentarhanopettajien, puheterapeuttien, koulun kielenopettajien sekä muiden yhteistyökumppanien kanssa on kuvattu Vasussa. Lapsen Vasu sisältää kaksikielisyyden suunnitelman, josta näkyy lapsen oman äidinkielen tukemisen ja S2-kielen opettamisen tavoitteet, toteuttamistavat ja arviointi.

Yhteistyössä lähikoulun kanssa voidaan muodostaa oman äidinkielen ryhmiä, joihin myös päivähoitossa olevat lapset osallistuvat. Vanhemmille kerrotaan valmistavaan esiopetukseen siirtymisen mahdollisuudesta.

3.4 Päivähoidon erikieliset lomakkeet

Pääkaupunkiseudun kunnissa joitakin varhaiskasvatuksen lomakkeita on käännetty eri kielille. Tavoitteena on kääntää lomakkeet suurimpien kieliryhmien kielille, kuten venäjä, viro, somali, kiina, arabia, vietnam ja kurdi.

Kuntien omilta www-sivuilta löytyy erikielisiä lomakkeita ja tiedotteita. Lisäksi esimerkiksi työministeriön www-sivuilla² on runsaasti tietoa maahanmuuttajille useilla eri kielillä

Pääkaupunkiseudun tilanne selkiytyy, kun kaikkien kuntien käyttämät päivähoiton asiakastyöhön liittyvät lomakkeet on yhdenmukaistettu. Asiakkaiden siirtyessä kunnasta toiseen lomakkeet siirtyvät automaattisesti mukana ja niiden sisältö on sama.

² www.mol.fi / maahanmuutto

4 Kasvatuskumppanuus ja lapsen oman äidinkielen tukeminen

- Vanhempien kanssa käydään kasvatuskeskustelu, jonka yhteydessä keskustellaan myös lapsen kaksikielisyyteen kasvamisesta.
- Vanhemmilla on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lastensa hoitoon, kasvuun ja oppimiseen.
- Tulkin käytön ohjeet ovat henkilöstön tiedossa ja keskusteluissa on tulkki mukana.
- Lapsen oman äidinkielen tukemisen tavoista on sovittu yhteistyössä vanhempien, päivähoiton ja lähikoulun kanssa.
- Eri kulttuurit näkyvät päivähoitoyksikön arjessa ja oppimisympäristössä.

Kulttuurissa vallitsevat kasvatuskäsitykset muodostavat rajapinnan, jossa kohtaavat perheen lasta, lapsuutta ja kasvatusta koskevat käytännöt, kasvatusinstituutiot ja niiden näkemykset. Kasvatuksen ammattilaisten ja vanhempien välinen vuorovaikutus kuuluu keskeisesti nykypäivän päivähoiton toimintaan. Kasvatuskumppanuudella päivähoitossa tarkoitetaan vanhempien mahdollisuutta osallistua ja vaikuttaa lastensa hoitoon, kasvuun ja oppimiseen. Vanhempien merkitys lapsensa kulttuuri-identiteetin ja kielen kehitykseen on korvaamaton. (Karila 2006.)

Kasvatuskumppanuus on vastavuoroista, joten vanhemmilta kysytään, millä tavoin he ovat valmiit kumppanuuteen. Vanhempien ja henkilöstön luottamuksellisen suhteen rakentuminen alkaa tutustumisella. Kuulluksi tuleminen kokemus ja molemminpuolinen kunnioitus ovat edellytyksenä jaetun ymmärryksen saavuttamiselle. (Karila 2006.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (Stakes 2005) mukaisesti päävastuu lapsen oman äidinkielen opetuksesta on vanhemmilla. Pääkaupunkiseudun kuntien järjestämässä päivähoitossa monikielisten ja -kulttuuristen lasten äidinkielen tukeminen konkretisoituu yhdessä vanhempien kanssa tehtävässä lapsen Vasun kaksikielisyydensuunnitelmassa. Vanhempia rohkaistaan vahvistamaan lapsen äidinkielen valmiuksia. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on vastuu korostaa maahanmuuttajataustaisille vanhemmille oman äidinkielen merkitystä perheen yhteisenä tunnekielenä. Äidinkielenään eri kieliä puhuvien vanhempien olisi johdonmukaisesti puhuttava omaa kieltään tukeakseen lastaan kielen oppimisessa. Tietty kieli liittyy tiettyyn ihmiseen. Äidin käyttämä kieli voi siis olla eri kuin isän käyttämä kieli. Näin lapsi oppii samanaikaisesti kaksi äidinkieltä ja lisäksi päivähoitossa suomen tai ruotsin kielen.

4.1 Vanhempien kohtaaminen

Vanhempien kohtaamisessa henkilöstön sensitiivisyys, kuuntelu, kulttuuritietoisuus ja sen hyödyntäminen, sekä molemminpuolisen kunnioituksen ja hyväksynnän korostaminen nousevat tärkeään asemaan. Kasvatuskumppanuus perustuu luottamukseen, jossa ensimmäinen kohtaaminen on tärkeä. Päivittäiset kohtaamiset suomalaisen päivähoitohenkilöstön kanssa saattavat monelle perheelle muodostua ainoaksi kontaktiksi suomalaiseen kantaväestöön. Näiden kohtaamisten merkitys kasvaa entisestään. Päivähoiton henkilöstön tapa kohdata lapsi ja perhe viestivät myös siitä, minkälainen maa Suomi on ja millaisia ihmisiä täällä asuu.

Maahanmuuttajavanhempien kohtaamisessa on hyvä miettiä, millaisin perustein perhe on Suomeen saapunut. Perheen maahanmuuton lähtökohdat on aina hyvä tarkistaa, sillä ne vaikuttavat siihen millaista palvelua perhe tarvitsee.

4.2 Lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin tukeminen

Lasten, heidän perheidensä ja monikielisten ja -kulttuuristen työntekijöiden kulttuurien tulee näkyä ja kuulua päiväkodin arkipäivässä eri kielinä, tapoina, tavaroina, lauluina, makuina ja tarinoina. Monikulttuurisessa päiväkodissa on useita erilaisia tapoja toteuttaa toimintaa ja käsitellä aihekokonaisuuksia. Jotta lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin tukeminen konkretisoituisi päiväkodissa, pitää myös vanhemmat saada mukaan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Vanhempia voi pyytää päiväkotiin kertomaan omasta kulttuuristaan ja sen tavoista sekä lapsille että henkilökunnalle. Erilaiset juhlat, tapahtumat ja teemapäivät tarjoavat mahdollisuuden eri kulttuurien esittelyyn. Vanhemmille voi myös tarjota mahdollisuutta käyttää päiväkodin tiloja erilaisten kerhojen ja vanhempaintoimikuntien perustamiseen ja käyttöön. Lapsen oman äidinkielen opettaminen voi tapahtua yhteistyössä lähikoulun kanssa niin, että lapset osallistuvat koululla järjestettävään kotikielen opettamiseen.

Päiväkotikulttuuriin kuuluu suomalaiseen kulttuuriperinteeseen liittyvää toimintaa sekä kristilliseen perinteeseen liittyviä juhlia. Kysymykset suomalaisten juhlien sisällöstä askarruttavat usein sekä vanhempia että henkilökuntaa. Monikulttuuristen vanhempien tulee voida tuoda lapsensa päivähoitoon myös näiden juhlien aikana tietäen ja luottaen, että perheen omaa vakaumusta ja uskontoa kunnioitetaan, ja lapsille järjestetään tarvittaessa vaihtoehtoista, etukäteen suunniteltua ja mielekästä toimintaa.

Varhaiskasvatuksen toteuttaman uskonnollis-katsomuksellisen orientaation tulee lähteä yhtäläisyyksien etsimisestä. Lapsia lähellä olevien erilaisten uskontojen ja katsomusten tapoihin tutustutaan. Näin opitaan kunnioittamaan toisten erilaisuutta ja lisätään lasten keskinäistä yhteenkuuluvuutta.

4.3 Kasvattaminen kahteen kulttuuriin yhteistyössä lapsen perheen kanssa

Monikielinen ja -kulttuurinen lapsi elää maailmassa, jossa hän ottaa ja saa vaikutteita vähintään kahdesta erilaisesta kulttuurista. Tämä merkitsee voimavaraa, mutta samalla myös haasteita oman elämän hallintaan sekä jatkuvaa valintaa kumman kulttuurin mukaan elää ja tehdä ratkaisuja. Vanhemmat ja suku saattavat odottaa lapselta täysin erilaista käyttäytymistä, kuin esimerkiksi vertaisryhmä koulussa tai kaveripiirissä. Valintoja on tehtävä koko ajan ja samalla mietittävä myös sitä, mitä ne mahdollisesti aiheuttavat eri konteksteissa. (Hautaniemi 2004.)

Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee tiedostaa kahdessa kulttuurissa elämisen mukanaan tuomat haasteet. Henkilöstön tulee perehtyä kulttuureihin, joita heidän yksikössään ovat lapset ja perheet edustavat. On tärkeää selvittää perheiden lähtömaiden kulttuurisia tapoja, keskustella vanhempien kanssa niistä ja kysyä lisää heidän kulttuurinsa tavoista, totumuksista ja uskomuksista. Näin henkilökunta viestii olevansa kiinnostunut lapsesta, ja haluavansa hänen tuntevan olonsa tervetulleeksi ja turvalliseksi päivähoidossa. Erilaiset kulttuuritietoiskut yksikön sisällä lisäävät henkilöstön kulttuuritietoisuutta. Yhteistyö sujuu, kun etsitään kulttuurien välisiä yhtäläisyyksiä ja muistetaan, että aina kohdataan ensin ihminen sitten vasta tietyn kulttuurin edustaja.

Henkilöstön velvollisuus on kertoa suomalaisesta kulttuurista ja siihen liittyvistä tavoista. Oma suomalaisuus ja mitä se itse kullekin henkilökohtaisesti merkitsee, on hyvä selvittää itselleen. Sen kautta peilataan muiden ajatuksia omaan ajatusmaailmaan. Tarkoituksena ei ole unohtaa tai hylätä suomalaista kulttuuria, vaan opettaa lapset jo päivähoidossa ymmärtämään ja hyväksymään erilaisuutta sekä yhteenkuuluvaisuutta.

Kun päiväkodissa on lapsia, perheitä ja työntekijöitä muista kulttuureista, pitää sen myös näkyä yksikön arjessa. Monikulttuurisuuden kunnioittaminen näkyy ympäristössä kuvina, julisteina, seinävaatteina, kirjallisuutena ja kuuluu erilaisena musiikkina päivähoidon arjessa. Tietoiset valinnat oppimisympäristön rakentamisessa määrittelevät, kuinka paljon monikulttuurisuus näkyy yksikössä. Heini Paavolan (2007) tutkimuksen mukaan monikielisten ja -kulttuuristen lasten ja työntekijöiden kulttuurien kunnioittaminen kuului puheissa, muttei näkynyt käytännön teoissa eikä oppimisympäristössä. Monikulttuurisuuskasvatuksen tulee kuulua kaikille lapsille. (Paavola 2007.)

4.4 Tulkin käyttö kasvatuskumppanuuden tukena

Kaikilla on **kielilain** (423/2003 18 §) mukaan oikeus käyttää omaa kieltään. Silloin kun viranomaisen kieli tai asian käsittelykieli on toinen, viranomaisen on järjestettävä maksuton tulkkaus. Jos on kysymys asiasta, joka voi tulla vireille viranomaisen aloitteesta, on tulkitsemisesta ja kääntämisestä huolehdittava siten kuin hallintomenettelylain (598/1982) 22 §:ssä säädetään.

Tulkkia tarvitaan, kun henkilöillä ei ole yhteistä kieltä. Tulkin avulla pyritään luomaan ymmärtämisen edellytykset kielestä huolimatta. Tulkki luo omalta osaltaan tasa-arvoa tulkattaviensa välille. Kumpikin osapuoli voi ilmaista itseään omalla äidinkielellään. Päivähoidossa tulkkia tulee käyttää aina päivähoidon alkaessa, varhaiskasvatus- ja esiopetuksen suunnitelmaa vanhempien kanssa tehdessä sekä silloin, kun henkilökunta tai vanhemmat sitä tuntevat tarvitsevansa. Tulkin käytössä noudatetaan Helsingin seudun asioimistulkkipalvelun ohjetta: Näin toimit tulkin kanssa (liite 3).

Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa tulkkia käytetään, kun henkilökunta tai vanhemmat ovat epävarmoja siitä, tulevatko ymmärretyiksi ilman tulkkausta. Vanhemmilla on oikeus olla selvillä lapsensa päivähoidon liittyvistä asioista. Tulkin käyttö keskusteluissa tukee tämän oikeuden toteutumista.

Pääkaupunkiseudun kunnat käyttävät tulkkaukseen pääsääntöisesti

- Helsingin seudun asioimistulkkipalvelusta, puh. (09) 839 200 40
www.vantaa.fi/tulkki tai
- Lingua Nordica, puh. (09) 774 0180 tai www.linguanordica.fi.

5 Suomi toisena kielenä opetus

- Helsingin kaupungin päivähoidon suomi toisena kielenä (S 2)-suunnitelma on yksiköissä käytössä.
- Lapsikohtainen kaksikielisyyden suunnitelma on yksiköissä tehty ja käytössä.
- Esimies vastaa yksikkönsä S2-kielen opettamisen toteutumisesta.
- Lastentarhanopettajan perustehtävä on vastata S2-opetuksen käytännön toteuttamisesta.

5.1 Lapsi toisen kielen oppijana

Kieli on väline, jonka avulla opitaan uusia asioita. Äidinkielen vahva osaaminen toimii pohjana toisen kielen oppimiselle. Usein suomenkieltä osaamaton lapsi ei ole kielitaidoton, vaan hän puhuu omaa äidinkieltään ja yrittää sen pohjalta oppia toista kieltä. Toisella kielellä tarkoitetaan kieltä, joka ei ole puhujan äidinkieli, mutta jota puhutaan hänen elinympäristössään. (Linna, Gyekye, Kurki, Lounela, Roms & Sakko 2005.)

Elävä, sisäistetty kieli syntyy vuorovaikutuksessa. Puhetta voidaan pitää jäävuoren huippuna, sillä lapsen passiivinen sanavarasto on paljon laajempi kuin aktiivinen. Näin on erityisesti monikielisessä ympäristössä elävien lasten kohdalla. (Asmundela 2007.)

Toisen kielen oppiminen on samantapainen prosessi kuin äidinkielen oppiminen. Aluksi lapsi oppii ymmärtämään ja ilmaisemaan perusasiat, jolloin puhutaan kielen pintasujuvuudesta. Välikielen vaiheessa kielen kehitys saattaa vaikuttaa pysähtyneeltä. Lapsi käyttää kiertoilmauksia ja korvaavia sanoja, kun hän ei tiedä eikä osaa käyttää täsmällisiä ilmauksia ja sanoja. Kielen oppiminen etenee toistojen avulla kohti syvempää kielen ymmärtämistä, johon yksilöllisistä edellytyksistä riippuen saattaa kulu 5 - 8 vuotta. Tavoitteena on toimiva kaksikielisyys, johon kuuluu se, että lapsella on mahdollisuus kuulla ja käyttää äidinkieltään sekä suomen kieltä vaihtelevasti luonnollisissa tilanteissa niin aikuisten kuin lastenkin kanssa. (Linna & al. 2005.)

Kaksikieliseksi käsitetään ihmiset, jotka ovat saavuttaneet täydellisen sujuvuuden kahdessa eri kielessä. Myös heidät, jotka pystyvät toimimaan molemmilla kielillä sen hetkisten annettujen vaatimusten mukaan käsitetään kaksikieliseksi. (Bialystok 2001.)

Yksilölliset piirteet saattavat myös vaikuttaa uuden kielen oppimiseen. Seuraavilla kolmella tekijällä saattaa olla vaikutusta kielen omaksumiselle. Ensinnäkin joillakin lapsilla voi olla suurempi taipumus oppia uusia kieliä. He ovat kielellisesti lahjakkaita. Toiseksi sosiaaliset tekijät voivat vaikuttaa kielen oppimiseen. Toiset lapset ovat ulospäin suuntautuneempia ja halukkaampia ottamaan niitä riskejä, joita toisen kielen omaksuminen vaatii. Kolmanneksi psykologisilla tekijöillä on myös oma painoarvonsa. Lapsi saattaa olla hyvinkin innostunut uudesta kielestä, koska hän haluaa samaistua kieltä puhuvaan henkilöön. (Tabors 2002.)

5.2 S2-opetuksen järjestäminen

Päivähoitoyksikön esimies vastaa yksikkönsä toiminnasta. Toiminnan rakenteiden avulla varmistetaan tiedonvälitys yksikössä. Toiminnan rakenteet tukevat kielen opettamisen suunnittelua, järjestämistä ja toteuttamista. Esimies vastaa yksikkönsä S2-opetuksen toteutumisesta, lapsikohtaisten kaksikielisyyden suunnitelmien tekemisestä sekä arvioinnin ja dokumentoinnin toteutumisesta. Esimiehen vastuulla on, että yksikössä on käytössä Helsingin S2-suunnitelma³, joka on jaettu kaikkiin pääkaupunkiseudun kuntien päivähoiton yksiköihin. Suunnitelma toimii pääkaupunkiseudun kuntien päiväkotien S2-opetuksen järjestämisen pohjana.

Lastentarhanopettajan vastuulla on lapsiryhmänsä S2-opetuksen käytännön toteuttaminen ja yhteistyö vanhempien kanssa. Kieli tukee lapsen ajattelutoimintojen ja kommunikaation kehitystä ja lastentarhanopettajan tehtävänä on tukea tätä kehitystä. S2-kielen opettaminen sisältyy lastentarhanopettajan perustehtävään. Lapsen puheen ja kielitaitojen arvioinnin jälkeen, esimerkiksi Kettu-kielenarviointimenetelmää käyttäen, yksikön S2-opetuksesta vastuulliset lastentarhanopettajat suunnittelevat pienryhmätoiminnan ja kielikerhojen rakenteet. Samalla sovitaan kielen kehittymisen

³ www.hel.fi / virastot ja laitokset / sosiaalivirasto / julkaisut / selvityksiä / työkalupakki

seurannasta, dokumentoinnista ja arvioinnista. Yhdessä lapsiryhmänsä muun hoito- ja kasvatushenkilöstön kanssa lastentarhanopettaja huolehtii lasten suomen kielen tukemisen tavoista arjen eri tilanteissa.

5.3 Lapsen kielentason arviointi ja seuranta

Pääkaupunkiseudun kunnissa jokaiselle monikieliselle ja -kulttuuriselle lapselle tehdään kaksikielisyyden suunnitelma, joka sisältyy lapsen hoito- ja kasvatus- tai esiopetussuunnitelmaan. Kaksikielisyyden suunnitelma tehdään mahdollisimman konkreettiseksi. Vanhempien kanssa keskustellaan äidinkielen merkityksestä. Hyvä ja vahva äidinkielen osaaminen luo pohjan toisen kielen/toisten kielten oppimiselle, sekä kaksi- tai monikielisen identiteetin rakentumiselle. Vanhempia pyydetään arvioimaan lapsen oman äidinkielen osaamisen tasoa kielen eri osa-alueilla ja heitä rohkaistaan käyttämään perheen omaa äidinkieltä kotona, sekä lukemaan kirjallisuutta lapselle omalla äidinkielellä. Näillä toimenpiteillä vanhemmat tukevat lapsensa oman äidinkielen osaamista.

Lapsikohtainen S2-suunnitelma pitää sisällään kielen eri osa-alueet; kuuntelemisen, ymmärtämisen, puhumisen, sanaston sekä kielen rakenteen. Lapsen suomen kielen tason arvioinnissa käytetään esimerkiksi Kettu-, 3- vuotiaan puheen ja kielentaitojen arviointimenetelmää tai Lumiukkotestiä, 5- vuotiaan puheseulaa (Korpilahti & Eilomaa 2001). Kartoituksen avulla löydetään ne kielen osa-alueet, joissa lapsi vielä tarvitsee harjoitusta ja tukea. Kartoitusta yksin ei kuitenkaan riitä, vaan sen pohjalta laaditaan suomen kielen opettamisen suunnitelma, johon kirjataan opetusjärjestelyt päivähoidossa sekä lapsen edistymisen seuraaminen. S2-opetus on suunnitelmallista, tavoitteellista ja sen kehittymistä seurataan ja arvioidaan säännöllisesti. Yhdistetty lapsen S2-opetuksen suunnitelma ja lapsen äidinkielen kehittymisen arvio tarkistetaan vuosittain yhdessä vanhempien kanssa.

MONIKU-hankkeen aikana Kettu-testi käännettiin somalinkielelle Laco Language and Communication Care Oy:n kanssa. Kettu-kielitaidon arviointimenetelmän käyttö vaatii somalinkielisen henkilöstön kouluttamista, jonka avulla päästään yhteisymmärrykseen sekä lapsen äidinkielen- että suomenkielentason arvioinnista. Ennen kielenkartoitusta somalinkielinen henkilöstö kertoo vanhemmille heidän äidinkielellään kielentason arvioinnin merkityksestä ja tarkoituksesta. Näin vanhemmat saavat tietoa oman äidinkielen merkityksestä suhteessa toisen kielen oppimiseen. Henkilökunta taas saa tärkeää tietoa lapsen oman äidinkielen tasosta ja sen vaikutuksesta suomen kielen opettamiseen.

6 Monikulttuurisen varhaiskasvatuksen osaamisen rakentuminen ja koulutustarpeet

- Kunnassa on käytössä monikulttuurisen varhaiskasvatuksen koulutusohjelma, jonka sisältöalueet vastaavat henkilöstön tarpeita.
- Henkilöstöllä on oikeus ja velvollisuus osallistua täydennyskoulutukseen.
- Henkilöstö on perehtynyt lasten ja perheiden kulttuureihin ja niiden tapoihin.

6.1 Koulutuksen vaikutus työyhteisön oppimiseen

Päivähoidon henkilökunnan monikulttuurisen varhaiskasvatuksen osaamisen tasosta riippuu paljon, miten he ymmärtävät ja ottavat huomioon toisesta kulttuurista tulevat lapset, perheet ja työntekijät. Rastas (2005) kirjoittaa, kuinka eri maissa tehtyjen tutkimusten mukaan sosiaali- ja terveyspalveluissa etnisiin vähemmistöihin kuuluvat ovat kokeneet saaneensa eriarvoista palvelua. Kokemus on todellinen siitä huolimatta, että erilaisissa palvelutehtävissä työskentelevät ihmiset ovat yleensä sisäistäneet asiakkaiden tasavertaisen kohtelun osaksi ammattietiikkaansa. Palvelutehtävissä toisen ihmisen kohtaaminen ja oletettujen erojen kyseenalaistaminen on tärkeää. Etnisen vähemmistön edustajan tulee luottaa saavansa samanlaista palvelua kuin kantaväestönkin edustaja. (Rastas, Huttunen & Löytty 2005, 89.)

Sosiaalihuoltolaki (710/1982) 53 § (50/2005) velvoittaa kuntia henkilöstön täydennyskoulutuksesta. MONIKU-hankkeessa lisättiin koulutuksen avulla päivähoidon henkilöstön kulttuuritietoisuutta ja osaamisen tasoa monikulttuurisuudesta. Ennen hankkeen alkua tehdyn esiselvityksen (2006) mukaan MONIKU-hankkeeseen osallistuneiden päivähoitoyksiköiden henkilöstö koki kuntien tarjoaman monikulttuurisuuskoulutuksen riittämättömäksi. (Remsu 2006).

Hankkeen aikana päivähoitoyksiköiden henkilöstön koulutustarpeet kartoitettiin ja vastausten pohjalta laadittiin koulutuskokonaisuus. Kyselyssä kartoitettiin 1) *henkilöstön tietämystä monikulttuurisen varhaiskasvatuksen säädöksistä ja asiakirjoista*, 2) *kulttuuritietoisuutta*, 3) *kasvatuskumppanuutta ja vanhempien kanssa tehtävää yhteistyötä*, 4) *lapsen oman äidinkielen ja kulttuurin tukemista*, 5) *suomi toisena kielenä opetusta ja sen järjestelyjä*, 6) *oman työn dokumentointia ja arviointia sekä* 7) *päiväkodin sisäistä yhteistyötä ja vuorovaikutusta*.

6.2 Koulutusohjelma henkilöstön osaamisen vahvistamiseen

Varhaiskasvatuksen henkilöstön monikulttuurinen osaaminen koostuu muun muassa yllä mainituista osa-alueista. Vain riittävän ja oikein kohdennetun koulutuksen avulla pystytään varmistamaan se osaaminen, jota monikulttuuristen lasten ja perheiden parissa työskentelyyn tarvitaan.

Koulutustarvekyselyn tulosten mukaan monikulttuurisen varhaiskasvatuksen parissa työskentelevä henkilöstö tarvitsee tietoa monikulttuurista varhaiskasvatusta ohjaavista säädöksistä, laeista ja asiakirjoista. Lainsäädäntöä, esimerkiksi kotouttamis- ja kielilakia, ei tunneta tarpeeksi hyvin, vaikka ne määrittelevät ja ohjaavat myös varhaiskasvatuksen työtä.

Koulutusta tarvitaan myös eri kulttuureista, niiden tavoista ja uskonnoista. Puhuttaessa kulttuurien kohtaamisesta tarkoitetaan juuri niitä vuorovaikutuksessa tapahtuvia asioita, joita syntyy, kun ei tunneta toisen kulttuurin edustajan arvoja ja ajatustapoja tarpeeksi hyvin. Siirtyminen kulttuurisesta viitekehyksestä toiseen vaatii ihmiseltä identiteetin ja arvomaailman uudelleenarviointia. Varhaiskasvatuksen henkilöstön on tärkeä tunnistaa ja ymmärtää mahdollisen kulttuurishokin vaikutukset asiakasperheisiin, sekä tiedettävä tarpeeksi kyseisestä kulttuurista osataksaan tukea asiakasperhettä heidän kotoutumisessaan suomalaiseen kulttuuriin ja sen tapoihin.

Lapsen oman äidinkielen tukemiseen tähtäävät toimenpiteet, niiden kriteerit ja ymmärtäminen vaativat myös omaa koulutusta. Henkilöstö tarvitsee koulutuksen kautta tietoa ja ymmärrystä

lapsen oman äidinkielen merkityksestä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen tukemisessa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö tukee vanhempia käyttämään äidinkieltään kotona, opettamaan sitä lapsilleen ja näin yhteistyössä vanhempien kanssa varmistaa lapsen kielelliselle kehitykselle ja vieraan kielen oppimiselle vankan pohjan.

Suomi toisena kielenä -opetukseen ja opetuksessa käytettävistä menetelmistä tarvitaan koulutusta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee olla tietoinen lapsen kielellisen kehityksen vaiheista ja teoriasta, sekä osata siirtää tieto käytännön toimenpiteiksi. Lisäksi tarvitaan tietoa kielen normaalin kehityksen poikkeavuuksista. Systemaattinen havainnointi arkitilanteissa, arkitilanteiden hyödyntäminen, puheen ongelmien kartoittaminen ja puheeksi otto vaativat henkilöstön koulutusta.

MONIKU-hankkeessa toteutettiin monikulttuurisen varhaiskasvatuksen täydennyskoulutuskokonaisuus, jossa huomioitiin edellä mainitut osa-alueet (liite 4). Tämä koulutuskokonaisuus toimii pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen henkilöstön kulttuurisen osaamisen perustana. Koulutuskokonaisuuden osa-alueiden hallitseminen antaa vankan osaamisen monikulttuurisen varhaiskasvatuksen toteuttamiselle, ja sitä voidaan käyttää myös valtakunnallisesti.

6.3 Kehittävä vertaiskäynti oppimisen ja arvioinnin välineenä

MONIKU-hankkeessa käytettiin 'Kehittävä vertaiskäynti' -menetelmää hyvien käytäntöjen oppimisen välineenä⁴. Tässä menetelmässä tehdään perinteisestä opintokäynnistä poikkeava vierailu vertaisryhmään tai -yksikköön, jonka aikana tutustutaan ja arvioidaan kohteena olevan yksikön henkilöstön valitsemaa kehittämisaluetta, ja annetaan palaute jatkokehittämiseksi.

Kehittämisen kohde, eli aiheen rajaaminen on tärkeää. Mitä tarkemmin rajattu tutustumisen ja arvioinnin kohde on, sen syvemmälle siihen pääsee sisälle. Kehittämiskohteen käsittely voi jäädä pintapuoliseksi, jos valitaan liian laaja aihe.

Kehittävän vertaiskäynnin yksikkövierailulle lähdettäessä tehdään selkeä työnjako. Yksikössä sovitaan, kuka toimii etukäteen laadittujen kymmenen kysymyksen esittäjänä, kuka havainnoi ympäristöä ja kenelle kuuluu asioiden kirjaaminen. Vierailun kohteena olevasta päiväkodista toimitetaan ennen vierailua kirjallinen dokumentti kehitettävästä asiasta. Tämän jälkeen tutustujat tekevät aiheesta täydentäviä kysymyksiä, joihin käynnin aikana haluavat vastaukset. Yksiköissä erityisen tärkeiksi kysymyksiksi nousevat miksi? – kuka? – mitä? – milloin? Yksikön kehittämisen kannalta on sovitava selkeä ja konkreettinen tavoite siitä, mihin pyritään, määriteltävä kuka tai ketkä sen tekevät, vastuuhenkilöt ja aikataulu, sekä mitä tehdään. Menetelmä vaatii dokumentointia.

Kehittävän vertaiskäynnin ohjeistus:

- rajaa kehittämisen kohde tarkasti
- kerro ja kuvaile kehittämiskohde mahdollisimman tarkasti vierailijalle
- sovi vierailijoiden rooliat etukäteen; kysyjä, havainnoija, kirjaaja

⁴ M. Outinen & K. Hellsten www.stakes.fi / kehittäminen / hyvät käytännöt sekä www.sosiaaliportti.fi / hankkeet / hyvä käytäntö / aineistoja / julkaisut / vertaismenetelmät.

- laadi kysymyslista etukäteen ja toimita se vierailun kohteelle
- anna palaute vierailusta ja näkemistäsi asioista kirjallisena
- ota palaute vastaan ja käytä sitä hyväksi kehittämistyön jatkossa.

MONIKU-hankkeen päivähoitoyksiköiden edustajat toteuttivat vertaiskäynnin oman yksikkönsä monikulttuurisen osaamisen kehittämisen ja hankkeelle tuotetun työmenetelmän kehittämisen näkökulmasta.

MONIKU-hankkeen päivähoitoyksiköiden kokemukset kehittävästä vertaiskäynnistä olivat positiivisia. Menetelmä toimi oppimisen työkaluna ja sen avulla toiminnan arviointi yksiköissä lisääntyi. Yksiköiden henkilöstön mukaan kehittävä vertaiskäynti näytti missä monikulttuurisen varhaiskasvatuksen osa-alueissa yksiköt ovat hyviä ja missä on parantamisen varaa. Käynnin avulla vertaiskumppanilta opittiin uusia käytäntöjä, joiden avulla voitiin peilata omaa toimintaa. Joidenkin käyntien kohdalla vertaiskäyntikumppanit olivat eri tasoilla monikulttuurisen varhaiskasvatuksen osaamisessa, mutta tämäkään ei palautteen mukaan haitannut käyntiä. Kumppanit oppivat aina toisiltaan jotakin, silloin kun käyntiin valmistaudutaan huolellisesti ja toimitaan vertaiskäynnin ohjeistuksen mukaisesti.

7 Pääkaupunkiseudun monikulttuurisen varhaiskasvatuksen kehittämisen tulevaisuus

MONIKU-hankkeen tulosten levittämisessä on tavoitteena käyttää hankkeeseen osallistuneiden päivähoitoyksiköiden osaamista hyväksi. He perehdyttävät oman alueensa päivähoiton henkilöstöä hankkeessa kehitettyihin työmenetelmiin ja sisältöihin. Lisäksi pääkaupunkiseudun kunnat sopivat yhteisestä mallista, jonka avulla ylläpidetään ja kehitetään koko pääkaupunkiseudun monikulttuurista varhaiskasvatusta.

Sosiaali- ja terveysministeriöstä sosiaalialan kehittämishankkeesta on saatu rahoitus Pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksen kehittämisyksikkö -hankkeelle (VKK-Metro) vuosille 2007 – 2009. Hankkeen tavoitteena on pääkaupunkiseudun varhaiskasvatukseen soveltuvan kehittämis- ja yhteistyörakenteen (kehittämisyksikkö) suunnittelu. VKK-Metron yhtenä osatavoitteena on jatkaa monikulttuurisen varhaiskasvatuksen kehittämistä pääkaupunkiseudulla. Tarkoituksena on hyödyntää MONIKU-hankkeesta saatua tietoa ja kokemusta sekä levittää monikulttuurista toimintamallia. Käytäntötutkimus ja yliopistoyhteistyö tuovat jatkotyöskentelyyn mukaan uusia elementtejä arvioinnin ja dokumentoinnin.

Pääkaupunkiseudun kuntien yhtenä tulevaisuuden tavoitteena on päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen yhteinen järjestäminen. Eduskunnan 17.1.2007 hyväksymän kunta- ja palvelurakennemuutoksen puitelain mukaisesti pääkaupunkiseudun kunnilla on yhteistyösuunnitelma, jonka mukaan vuonna 2012 pääkaupunkiseudun asukkaat voisivat hakea päivähoitopalveluja mistä pääkaupunkiseudun kunnasta tahansa. Tämä edellyttää kuntien tietojärjestelmien yhteensopivuutta. Tietojärjestelmät eivät vielä kykene yhteistoimintaan tietoturvan vaatimukset täyttävällä tavalla. Tästä syystä kunnissa tapahtuva yhteinen ja yhtäaikaisten tilastointi ei toteudu. Tämä vaikeuttaa muun muassa äidinkielenään muuta kuin suomea tai ruotsia puhuvien päivähoitossa olevien lasten määrrien päivittämistä. Vuonna 2007 käynnistetään uudistuksen edellyttämien toimintaprosessien ja tietojärjestelmien yhteensovittamisen valmistelu. Kunnissa täytyy viimeistään vuonna 2012 olla yhteen sovitettu tietojärjestelmä lasten päivähoiton järjestämiseksi. (Kunta- ja palvelurakennemuutos Paras-hanke katsaus 6.6.2007.)

LÄHTEET:

Bialystok, E. 2001. *Bilingualism in Development, Language, Literacy & Cognition*. United Kingdom: Cambridge University Press.

Espoon kaupunki 2006. Monikulttuurisen päivähoiton koordinoitiryhmän raportti.

Helsingin kaupunki 2002. Maahanmuuttajatyön käsikirja.

Karila, K. 2006. Kasvatusvuorovaikutus. Teoksessa Karila, K., Alasuutari, M., Hännikäinen, M. & Nummenmaa, A. (toim.): Kasvatusvuorovaikutus: Gummerus kirjapaino Oy.

Korpilahti, P. & Eilomaa, P. 2001. Kettu-testi. Puheen ja kielitaitojen arviointimenetelmä. Helsinki: Invapaino.

Korpilahti, P. Lumiukko. 5 -vuotiaan puheseula. Laajennettu lasten viisivuotistutkimus.

Linna, H., Gyekye, M., Kurki, R., Lounela, M., Ronsi, M. & Sakko, S. 2005. Helsingin kaupungin päivähoiton suomi toisena kielenä (S2)-suunnitelma. Helsingin kaupunki. Sosiaalivirasto. Päivähoiton vastuualue.

Paavola, H. 2007. Monikulttuurisuuskasvatus päiväkodin monikulttuurisessa esiopetusryhmässä. Helsingin yliopiston käyttäytymistieteellinen tiedekunta. Tutkimuksia 283. Väitöskirja.

Rastas, A., Huttunen L. & Löytty O. 2005. Suomalainen vieraskirja – kuinka käsitellä monikulttuurisuutta. Jyväskylä: Vastapaino Gummerus Kirjapaino Oy.

Remsu, N. 2006. Tuhat ja yksi kieltä pääkaupunkiseudun varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino.

Stakes 2005. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Helsinki: Edita Prima Oy.

Tabors, R. 2002. *One Child, Two Languages. A Guide for Preschool Educators of Children Learning English as a Second Language*. Fourth printing. Baltimore, Maryland, USA: Paul H. Brooks Publishing Co.

Vantaan kaupunki 2005. Lasten päivähoito- ja varhaiskasvatus Vantaalla. Eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten päivähoito- ja varhaiskasvatuspalvelujen toteuttamissuunnitelma.

Muut lähteet:

Asmundela, P. puheterapeutti, 2007. Vantaan kaupunki sisäinen koulutus.

Forsander, A. 2007. Globaali epätasa-arvo. Seminaari 28.8.2007. Hyvinvoinnin metsästys – mahdollottoman tavoittelua? Helsinki.

Hautaniemi, P. 2004. Monipaikkainen lapsuus – somalipoikien transnationaalia elämää Suomessa. Luento 3.4.2007. Kristiina instituutti. Helsingin yliopisto.

www.finlex.fi

Liite 1

Lait ja asetukset monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa

Lainsäädäntö määrittelee varhaiskasvatuksen toiminnan vähimmäisvaatimukset. Lasten päivähoitolaki (1973/36, 2a §) ja -asetus (1973/239, 1a §) sekä perusopetuslaki (1998/628) määrittelevät lasten päivähoiton ja esiopetuksen järjestämisestä kunnissa.

Varhaiskasvatuksen valtakunnalliset linjaukset määrittelevät suomalaisen varhaiskasvatuksen keskeiset periaatteet ja kehittämisen painopistealueet.

Näiden lisäksi on erityisesti eri kieli- ja kulttuuritaustaista väestöä koskevia lakeja, jotka on huomioitava myös varhaiskasvatusta toteutettaessa. Näitä lakeja ovat ulkomaalais- (2004/301), kieli-(2003/423), kotouttamis- (1999/494 & 2005/362, 2 §) ja perustuslaki (1999/731, 6 §) sekä yhdenvertaisuuslaki (2004/21).

Laki lasten päivähoidosta

1 §

Lasten päivähoidolla tarkoitetaan tässä laissa lapsen hoidon järjestämistä päiväkotihoidona, perhepäivähoitona, leikkitoimintana tai muuna päivähoitotoimintana.

1 a §

Kun perusopetuslain mukaista esiopetusta järjestetään tämän lain 1 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetussa päivähoitopaikassa, sovelletaan esiopetukseen, mitä tässä laissa tai sen nojalla asetuksella säädetään, jollei perusopetuslaissa tai sen nojalla asetuksella toisin säädetä.

2 a §

Päivähoidon tavoitteena on tukea päivähoidossa olevien lasten koteja näiden kasvatustehtävässä ja yhdessä kotien kanssa edistää lapsen persoonallisuuden tasapainoista kehitystä.

Päivähoidon tulee omalta osaltaan tarjota lapselle jatkuvat, turvalliset ja lämpimät ihmissuhteet, lapsen kehitystä monipuolisesti tukevaa toimintaa sekä lapsen lähtökohdat huomioon ottaen suotuisa kasvuympäristö.

Lapsen iän ja yksilöllisten tarpeiden mukaisesti päivähoiton tulee yleinen kulttuuriperinne huomioon ottaen edistää lapsen fyysistä, sosiaalista ja tunne-elämän kehitystä sekä tukea lapsen esteettistä, älyllistä, eettistä ja uskonnollista kasvatusta. Uskonnollisen kasvatuksen tukemisessa on kunnioitettava lapsen vanhempien tai holhoojan vakaumusta.

Edistäessään lapsen kehitystä päivähoiton tulee tukea lapsen kasvua yhteisvastuuseen ja rauhaan sekä elinympäristön vaalimiseen.

11 a §

Sen lisäksi, mitä 11 §:ssä säädetään, kunnan on huolehdittava siitä, että lapsen vanhemmat tai muut huoltajat voivat saada lapselle kunnan järjestämän 1 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun päivähoitopaikan sen ajan päätyttyä, jolta voidaan suorittaa sairausvakuutuslaissa tarkoitettua äitiys-, isyys- ja vanhempainrahaa tai osittaista vanhempainrahaa, taikka vanhempainrahakauden päätyttyä välittömästi pidetyn isyysrahakauden jälkeen, ja että lapsi voi olla päivähoidossa siihen saakka, kunnes hän siirtyy perusopetuslaissa tarkoitettuna oppivelvollisena perusopetukseen. Päivähoitoa on kuitenkin järjestettävä osa-aikaisesti, kun lapsi ennen perusopetuslaissa tarkoitettua oppivelvollisuuskäyttä osallistuu perusopetuslain mukaiseen esiopetukseen tai kun lapsi

perusopetuslain 25 §:n 2 momentin mukaisesti aloittaa perusopetuksen vuotta saman pykälän 1 momentissa säädettyä aikaisemmin. Päivähoitoa on mahdollisuuksien mukaan järjestettävä lapsen vanhempien tai muiden huoltajien toivomassa muodossa.

Perusopetuslaki / esiopetus

Perusopetuslaissa ohjeistetaan eri kieli- ja kulttuuritaustaisten lasten valmistava opetus, opetussuunnitelman tavoitteiden saavuttaminen ja äidinkielen opetus.

5 §

Muu opetus ja muille kuin oppivelvollisille annettava perusopetus

Kunta voi järjestää perusopetukseen valmistavaa opetusta ja lisäopetusta. Kunta päättää perusopetuksen järjestämisestä muille kuin oppivelvollisille.

10 § Opetuskieli

Koulun opetuskieli ja muualla kuin koulussa järjestettävässä opetuksessa käytettävä kieli on joko suomi tai ruotsi. Opetuskielenä voi olla myös saame, romani tai viittomakieli. Lisäksi osa opetuksesta voidaan antaa muulla kuin edellä mainitulla oppilaan omalla kielellä, jos se ei vaaranna oppilaan mahdollisuuksia seurata opetusta.

12 § Äidinkielen opetus

Äidinkielenä opetetaan oppilaan opetuskielen mukaisesti suomen, ruotsin tai saamen kieltä. Äidinkielenä voidaan huoltajan valinnan mukaan opettaa myös romanikieltä, viittomakieltä tai muuta oppilaan äidinkieltä.

30 § Oikeus saada opetusta

Opetusryhmät tulee muodostaa siten, että opetuksessa voidaan saavuttaa opetussuunnitelmassa asetetut tavoitteet

Ulkomaalaislaki (301/2004)

Oikeus tulkin käyttöön. Viranomaisen on huolehdittava tulkitsemisesta tai kääntämisestä jos ulkomaalainen ei osaa kielilain mukaan viranomaisessa käytettävää suomen tai ruotsin kieltä.

Kielilaki (423/2003)

Viranomaisten turvattava, että kielelliset oikeudet toteutuvat käytännössä. Viranomaisen on järjestettävä maksuton tulkkaus, jollei viranomainen itse huolehdi tulkkauksesta.

Kotouttamislaki (493/1999 uudistettu 2005)

Tavoitteena edistää maahanmuuttajien kotoutumista, tasa-arvoa ja valinnan vapautta toimenpiteillä, jotka tukevat yhteiskunnassa tarvittavien keskeisten tietojen ja taitojen saavuttamista esim. valmistava opetus.

Suomen perustuslaki (731/1999)

Määrittelee kansalaisten yhdenvertaisuuden, ihmisarvon loukkaamattomuuden, yksilön vapauden ja oikeuksien turvaamisen, uskonnonvapauden ja kielelliset ja kulttuuriset oikeudet.

Yhdenvertaisuuslaki (21/2004)

Ketään ei saa syrjiä iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautumisen tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella.

Liite 2

Työministeriön määrittelemät ja kunnissa käytössä olevat monikulttuurisuuteen liittyvät käsitteet:

Maahanmuuttaja	Yleiskäsite, jota käytetään kuvaamaan kaikkia maahan muuttaneita henkilöitä.
Ulkomaalainen	Suomen oikeuden kannalta henkilö, joka ei ole Suomen kansalainen esim. turisti, liikemies tai siirtolainen, pakolainen tai turvapaikanhakija, jolla on toisen maan kansalaisuus.
Siirtolainen	Henkilö, joka muuttaa pysyvässä tarkoituksessa toiseen maahan hankkiakseen siellä toimeentulonsa.
Siirtotyöntekijä	Hakeutuu toiseen maahan hankkiakseen elantonsa, mutta ei asetu maahan pysyvästi.
Pakolainen	Henkilö, joka on kotimaansa ulkopuolella ja jolla on perusteltua aihetta pelätä joutuvansa vainotuksi kotimaassaan rodun, uskonnon, kansalaisuuden, tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen tai poliittisen mielipiteen johdosta. Pakolaisiksi kutsutaan Suomessa myös henkilöitä, jotka ovat saaneet jäädä maahan suojelun tarpeen vuoksi tai humanitaarisista syistä.
Turvapaikanhakija	Henkilö, joka pyytää suojaa ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Turvapaikanhakijan pakolaisuus todetaan vasta hakemuksesta annetulla päätöksellä.
Kiintiöpakolainen	Henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun myöntämä pakolaisen asema ja jolle on myönnetty maahantulolupa vuosittain valtion tulo- ja menoarvion yhteydessä päätettävän pakolaiskiintiön puitteissa.
Ulkosuomalainen	Suomen rajojen ulkopuolella asuva Suomen kansalainen tai syntyperältään suomalainen.
Paluumuuttaja	Ulkosuomalainen, joka on asunut Suomen rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin Suomeen esim. ruotsinsuomalainen, Inkerin paluumuuttaja, Viron ja entisen Neuvostoliiton suomalaiset.
Monikulttuurinen, monietninen, monikansallinen	Monikulttuurisuudella tarkoitetaan eri kulttuurien tasa-arvoista rinnakkaineloa. Monikulttuurisuuden rinnalla käytetään käsitettä monietninen ja monikansallinen. Monietninen painottaa eri etnisten ryhmien, eri kulttuuriryhmien muodostamaa yhteiskuntaa. Monikansallinen painottaa yhteiskunnan koostumista eri kansallisuutta olevista henkilöistä, jotka voivat lainsäädännöllisesti olla monikansallisia kaksoiskansalaisuuden myötä.

Kotoutuminen	Prosessi, jossa maahanmuuttajat osallistuvat yhteiskunnan taloudelliseen, poliittiseen ja sosiaaliseen elämään. He ylläpitävät ja kehittävät omaan kulttuuriinsa ja etnisyyteen liittyviä tärkeitä pitämiään asioita. Kotoutuminen edellyttää myös sopeutumista sekä vähemmistöltä että valtaväestöltä.
Syrjäytyminen	Määritellään sosiaalipolitiikassa yleensä huono-osaisuuden kasautumiseksi. Maahanmuuttajan syrjäytyminen tarkoittaa integroitumisen vastakohtaa ja tarkoittaa toisaalta maahanmuuttajan vieraantumista omasta kulttuuristaan ja toisaalta jäämistä valtayhteisön elämän ulkopuolelle.
Suvaitsevaisuus	Ennakkoluottomuutta ja avoimuutta yhdistyneenä terveeseen itsetuntoon ja oman kulttuurin tuntemukseen sekä kykyä samanaikaisesti omaksua uutta ja vierasta sekä suhtautua siihen myös kriittisesti. Se on myös muiden mielipiteiden ja tapojen kunnioittamista.
Etnosentrisyys	Oman kulttuurin piirteet määritellään normaaleiksi ja muiden epänormaaleiksi. Oma ryhmä (kulttuuri, kansa, muu ryhmä) asettaa itsensä keskipisteeseen ja arvioi ja tuomitsee toisia tästä lähtökohdasta käsin.
Kulttuuristereotypia	Kulttuurinen yleistys. Stereotyyppillä tarkoitetaan yksinkertaistettua kaavamaisista mielikuvaa jostakin ihmisestä, rodusta, kansasta, kulttuurista, instituutiosta tai tapahtumasta. Vuorovaikutuksessa kulttuuristereotypiat voivat vaikuttaa kielteisen hallitsevasti, jolloin muu informaatio suodattuu niiden kautta.
Etninen syrjintä	Jonkin henkilön tai ryhmän asettamista muita huonompaan asemaan hänen/heidän etnisen taustansa vuoksi.
Muukalaispelko	Voimakasta kielteistä ennakkoluuloa erilaisia, muualta tulevia ihmisiä kohtaan eikä heidän kulttuuriaan kunnioiteta ja arvosteta. Muukalaispelko muuttuu usein muukalaisvihaksi, joka tähtää vähemmistön ryhmän karkottamiseen tai hävittämiseen.
Rasismi	Ideologia, jossa kielteiseksi määritellyt ominaisuudet kohdistetaan tiettyyn rotuun tai tiettyyn ryhmään ihmisiä. Rasismi koostuu sarjasta kuvitelmia, joiden mukaan jokin ihmisryhmä on toista ryhmää moraalisempi, älyllisesti ja kulttuurisesti ylivoimaisempi ja jonka ylivoimaiset ominaisuudet periytyvät sukupolvelta toiselle. Rasismi saa erilaisia muotoja eri maissa riippuen historiasta, taloudesta, taustasta, kulttuurista ja muista tekijöistä.
Ksenofobia	Alunperin tarkoittanut vieraanpelkoa. Nykyisin käsitettä käytetään yleisemmin tarkoittamaan ulkomaalaisvastaisuutta, muukalaiskielteisyyttä tai vihamielisyyttä erilaisina pidettäviä ihmisiä ja ihmisryhmiä kohtaan (vrt. muukalaispelko)

Liite 3

Näin toimit tulkin kanssa:

Helsingin seudun asioimistulkikeskuksen esitteessä annetaan seuraavat ohjeet tulkin kanssa asiointiin:

- Tilaa tulkki aina, jos et tiedä varmasti, onko asiakkaasi suomen kielen taito riittävä myös monimutkaisten asioiden esim. lääkärissä käyntien hoitamiseen.
- Kerro tulkikeskukselle tulkkauksen aihe ja toimita tarvittaessa etukäteismateriaalia, jotta tulkki voi valmistautua tulkkaukseen.
- Käytä tulkkina vain ammattitulkkia, älä asiakkaasi aviopuolisoa, sukulaista, tuttavaa **älä koskaan lasta**.
- Kohdista puheesi asiakkaallesi, tulkki välittää kaiken sanomasi kohdekielen normien mukaisesti.
- Jaksota puheesi sopivasti, jotta viestisi menee parhaiten perille.
- Vältä ammattislangia ja murteita.
- Anna tulkin kysyä, jos hän ei ole kuullut tai ymmärtänyt jotakin.
- Anna tulkin tulkata rauhassa loppuun asti.
- Ota huomioon, että tulkki tekee tulkkausta helpottavia muistiinpanoja, jotka hän hävittää tulkkauksen jälkeen.
- Kerro ja hoida **itse** tulkin välityksellä **kaikki** asiat, jotka haluat asiakkaasi saavan tietää (esim. lomakkeiden täyttäminen, reseptien selittäminen).
- Jos tulkki on tulkkaamassa monta tuntia yhtäjaksoisesti, anna tulkille kerran tunnissa n. 10 min. tauko. Muista, että koko päivän kestävässä tulkkauksissa tulkkin tarvitsee ruoka- ja kahvitaun.
- Pyri noudattamaan sovittuja vastaanotto- ja tulkkipvarausaikoja, koska tulkki ei voi yleensä viipyä varatun ajan yli.
- **Viranomainen voi tilata tulkin, vaikka maahanmuuttaja-asiakas ei katsoisi sitä tarpeelliseksi.** Käyttämällä tulkkipalveluja viranomainen varmistaa sen, että asiat tulevat välitetyksi oikein.

Liite 4

MONIKU-hankkeen toteutettu koulutusohjelma

	Koulutuksen aihe	Kouluttaja
I koulutuspäivä 18.1.2007	Normisäännökset ja asetukset monikulttuurisessa varhaiskasvatuksessa Monimuotoisuus varhaiskasvatuksessa	Ylitarkastaja Kirsi Alila Sosiaali- ja terveysministeriö Dosentti Mirja Talib Helsingin yliopisto
II koulutuspäivä 21.3.2007	Eri kulttuurit ja niiden kasvatustieteelliset näkökulmat	FT, PsM monikulttuurisuus-asioiden päällikkö Anne Alitolppa-Niitamo Väestöliitto, tutkija Sirpa Lappalainen Hgin yliopisto ja eri kulttuurien edustajia (romani-somali- ja arabikulttuuri)
III koulutuspäivä 10.5.2007	Moniku-seminaari: Maahanmuuttajataustaiset lapset tulevaisuutemme voimavara	Rehtori Börje Ehrstrand Rinkebyn koulu Tukholma
IV koulutuspäivä 30.8.2007	Suomi toisena kielenä kielenrakenteiden näkökulmasta	FT Heidi Vaarala Jyväskylän yliopisto
V koulutuspäivä 13.9.2007	Monikulttuurisuus työyhteisön voimavarana	Ph.D. Pirjo Lahdenperä Head of Center for Intercultural School Research
VI koulutuspäivä 17.10.2007	Monikulttuurinen oppimisympäristö	Projektikoordinaattori Lahcen Abahassine Jyväskylän kaupunki

Lisäksi menetelmäkoulutusta S2 opettamisen menetelmistä;

	Koulutuksen aihe	Kouluttaja
1.6.2006	Sanasäkki-koulutus	Kielikonsultti Marie-Louise Nyberg
7.11.2006	Kielitaito puhkeaa kukkaan- menetelmäkoulutus	Johanna Sallinen Folkhälsan
13.3.2007 Espoo 29.3.2007 Vantaa	Vuosaaren Kieliharava ja seurantalomake- koulutus	Helsingin S2- lastentarhanopettajat Riikka Kurki ja Marjaana Gyekye

Liite 5

Linkkejä monikulttuurisuutta käsitteleville www-sivuille

Seuraavilta www-sivuilta löytyy tietoa monikulttuurisuudesta, eri uskonnoista sekä S2-opettamiseen liittyvää materiaalia:

- ✚ www.romanomissio.fi tietoa romanikulttuurista
- ✚ www.islamopas.com tietoa islamista
- ✚ www.yhteisetlapsemme.fi valtakunnallinen lastensuojelujärjestö
- ✚ www.pakolaisapu.fi tietoa pakolaisuudesta
- ✚ www.alli.fi/monikulttuurisuus/kasikirja rasisminvastainen nuorisokampanja
- ✚ www.ykliitto.fi
- ✚ www.unicef.fi
- ✚ www.papunet.fi tietoa ja materiaalia kielenopetukseen
- ✚ www.mol.fi/migration/monitori työministeriön maahanmuuttosivut
- ✚ www.familiacub.fi Monikulttuurisuusyhdistys
- ✚ www.selma-net.fi monipuolisesti monikulttuurisuudesta
- ✚ www.vaestoliitto.fi somalinkielelle käännetty Kettu -kielenarviointilomake
- ✚ www.caixa.fi Helsingin kaupungin kulttuuriasiainkeskus
- ✚ www.edu.fi Opettajan verkkopalvelu Opetushallitus
- ✚ www.stakes.fi/varttua Varhaiskasvatuksen verkkopalvelu
- ✚ <http://www.oph.fi> - monikulttuurisuus ja maahanmuuttajat – Oma kieli kullankallisen Opas oman äidinkielen opetukseen Sirkku Latomaa (toim.) pdf.